

VAD GÄLLER BERLINPROBLEMET?

Av förbundsminister HANS-JOACHIM von MERKATZ

I

JAG ÄR MEDVETEN om att jag befinner mig på ett neutralt lands territorium. Som gäst i detta land ålägger mig denna neutralitet vissa förpliktelser, som jag är angelägen om att uppfylla inte endast med hänsyn till den goda tonens fordringar, utan av djupare personlig och politisk övertygelse.

Sveriges neutralitet har nämligen historiskt sett för oss tyskar inneburit en avlastning och en trygghetsfaktor, som vi måste skatta mycket högt. Detta gäller ännu idag, trots de reservationer man måste göra beträffande neutralitetens möjligheter under de förändrade villkor som vårt århundrades omvälvningar medfört.

Vi tyskar respektera den svenska neutralitetens egenart — med en underton av förtroende. Vår respekt gäller en hållning, som efter en historisk storhetsperiod möjliggjort en realistisk insikt i den egna begränsningen och de egna möjligheterna.

Frukterna av denna självbesinning ha vi kunnat iakttaga på ett sätt som gjort djupt intryck på oss. Under två världskrig har den

svenska nationen lyckats bevara freden såväl utåt som inåt. Sverige har därigenom på ett avgörande sätt bidragit till uppbyggandet av en politisk stabilitet i det skandinaviska området, som är av största värde för grannarna — och som medgivit det svenska folket själv att upprätthålla en välbalanserad existens utan att störas av främmande intervention.

När jag nu tar er uppmärksamhet i anspråk rörande Berlinproblemen vill jag inte ge intryck av att besvara er med en fråga som endast angår oss tyskar, som endast vi kunna lösa och som endast vi äro ansvariga för. Jag skulle vilja klargöra, att det kommunistiska hotet mot Berlin innebär ett hot mot den fria livsformen överhuvud — att den fara som svävar över Berlin gäller alla fria folk, att den alltså inte endast oroar oss, utan också måste oroa er.

Försvaret för Västberlins frihet är endast en del av den stora kampen om frihetens fortlevande eller undergång i vår värld överhuvud. *Tua res agitur* — jag kan icke uttrycka saken på annat sätt. Ju klarare man utanför Tyskland förstår

denna situation, dess förutsättningar, betingelser och konsekvenser, desto bättre kunna vi själva uppfatta vidden av det ansvar, som vi bära inte endast mot våra medborgare i Berlin, utan också i vårt görande och låtande mot våra grannar och alla folk i den fria världen. Vi spela inte hasard med andra folks öden — minst av allt med våra bundsförvanter. Vi sätta ingenting på spel — men då få andra inte heller riskera någonting på våra vägnar genom att tillåta att Berlins frihet steg för steg undergräves — och tvinga oss att bevittna denna utveckling utan att ingripa.

Vi kunna inte — för att tala boxarspråk — ta emot slag efter slag, låta oss trängas in i ringhörnan för att slutligen bli utvisade av publiken. Vi kunna heller inte låta det intrycket uppstå, att vi — efter allt som skett, allt som inneburit att strypgreppet långsamt klämts åt omkring Berlin — själva skulle göra goda affärer med den sovjetockuperade zonen, under det vi överlämna åt andra att marschera för oss. Att bringa offer för Berlin ankommer i första hand på oss själva. Det veta vi — och därtill äro vi beredda. Det första steget ha vi tagit genom att uppsäga den interzonala överenskommelsen, varigenom en gräns dragits upp för Sovjetunionen och dess östtyska agenter, utöver vilken de inte kunna fresta västerns tålmod utan att riskera en felkalkyl, som måste föra

till katastrof. Vi måste komma till klarhet på denna punkt — att acceptera en ytterligare urholkning av fyrmaktsstatuten för Berlin måste leda till frihetens undergång för 2,5 millioner människor som lita på västmakternas beskydd. En sådan utveckling skulle emellertid samtidigt innebära en dödlig stöt mot västerns säkerhet överhuvud och skulle i en oöverskådlig kedjereaktion medföra de fria folkens sammanbrott. Envar måste i ett dylikt läge fråga sig vem som stode näst i tur — värdet av de västliga allianserna skulle sjunka mot noll.

Vi äro medvetna om de risker som ligga i uppsägandet av den interzonala överenskommelsen. Men varje förklaring innebär en risk. Denna förklaring ha vi blivit tvungna att riskera. Att fortsätta att acceptera små, i och för sig tillsynes obetydliga eller löjliga intrång i Berlins ställning skulle oundvikligen öka risken för en katastrof. Tillsammantagna skulle de många små kränkningarna en dag betyda sammanbrottet för Västberlins fria existens. Västern — och vi som en del därav — får inte längre ge vika. Annars leder det till återtåg, återtåget till upplösning och upplösningen till kapitulation inför kommunismen. Men vad skulle ett kommunistiskt Tyskland, eller ett Tyskland under kommunismens dominerande inflytande, betyda för Europa och särskilt för Sverige? Det skulle innebära slutet för friheten i Europa. Ännu är det

möjligt att avvärja hotet, att befria oss från föreställningen att den fria världen inte skulle förfoga över verksamma medel att undgå det kommunistiska strypgreppet.

Alternativet »krig eller kapitulation» innebär en vanföreställning. Att hemfalla åt den är redan det att till hälften kapitulera inför det kalla krigets metoder. I varje fall är det uttryck för den vanmakt och förvirring som den kommunistiska motståndaren just uppställt som ett av målen för sina operationer i det kalla kriget.

Krig innebär i dagens läge atomkrig. Atomkrig innebär självförintelse även i det fall att den ena eller andra av parterna tror sig ha uppnått ett försprång i kärnvapenrustningarna. Kriget är överhuvudtaget icke längre något medel att lösa politiska konflikter. Jag måste emellertid också uttryckligen taga avstånd från den missuppfattningen att det dock fortfarande skulle kunna tänkas ett *begränsat* krig i Europa mellan öst och väst eller delar av dessa maktkonstellationer. Ett begränsat krig är endast möjligt som en polisaktion inom något av de båda blocken — som t. ex. krossandet av den ungerska revolutionen — eller utanför blocken, som även inträffat i Asien och Afrika. I Europa däremot är det begränsade kriget icke längre tänkbart. Även utan allianser skulle det medföra att de båda stora världsmakterna engagerades, eftersom det här gäller deras väsentligaste

intressen, där varje maktförskjutning skulle kunna betyda att den ena eller andra sidan vunne ett avgörande övertag. Det är därför som alla neutraliseringsförslag äro så farliga: de riskera att leda till maskerad maktexpansion, en möjlighet som särskilt Sovjetunionen skulle utnyttja.

II

För att rätt förstå den utpressningseffekt, som Sovjetunionen försöker åstadkomma med sitt Berlinultimatum av november 1958 och hotet om ett separat fredsfördrag med Östtyskland som instrument, måste vi göra oss en klar föreställning om det kalla krigets strategi.

Det kalla kriget är en fortsättning av politiken med psykologiska stridsmedel. Det syftar till att vinna bundsförvanter innanför motståndarens linjer och därigenom göra honom stridsoduglig inifrån. Det innebär en tillämpning på den internationella politikens fält av de metoder kommunisterna med framgång utnyttjade för att gripa makten i Ryssland. Dessa metoder ha utvecklats vidare med hänsyn till de möjligheter den tekniska civilisationen medfört genom sin massdemokratiska omformning av folken. Massornas känslomässiga förflackning erbjuder angreppsmöjligheter för en psykologisk teknik som går ut på att fascinera individen genom att suggerera honom till å ena sidan paradisiska lyckoföre-

ställningar, å andra sidan fruktan, förvirring, hat och förtvivlan, som kommer honom att längta efter ledning, auktoritet och förlösning.

Det kalla kriget är också uttryck för det faktum att det varma kriget under nuvarande förhållanden icke skulle lämna kvar vare sig segrare eller besegrade, och att fiendens nederlag skulle ställa den tilläventyrs överlevande, men dödligt sårade »segraren» inför olösbara uppgifter.

Kommunisterna synas vara medvetna om detta. I förlitan på sin ideologiska slagkraft och med stöd av sina revolutionära erfarenheter ha de därför utbildat omstörtningens strategi till ett stridsmedel som är överlägset det varma kriget, som i motsats till detta verkligen medger en utgång av konflikten där det ännu finns både segrare och besegrade. Härvid spela de militära resurserna, som man visserligen räknar med att insätta mot en fiende som vacklar eller gör sig själv försvarslös, i första hand rollen av psykologiskt påtryckningsmedel, som hos motståndaren skall alstra en känsla av underlägsenhet, en resignerad uppfattning om att det är meningslöst att överhuvud söka försvara sig.

Det kalla krigets taktik går ut på att genom hotelser och frestande erbjudanden hålla motståndaren i ständig oro, för att på så sätt trötta ut honom. Kommunisterna äro därvid av den övertygelsen att västerlandets »borgare» för att bevara sin

egen komfort endast är alltför beredd att gå med på maktpolitiska eftergifter, givetvis i små koncessioner, som tillsammans dock betydligt kapitulation.

Det gäller alltså att välja motmedel avpassade efter dessa angreppsmetoder. Det räcker inte att utveckla en militär strategi att realiseras i allvarligaste fall. Det räcker inte heller att stärka den ekonomiska potentialen och på grund därav utveckla en ekonomisk strategi, t. ex. i förhållande till de underutvecklade länderna. Den fria världen måste utarbeta en strategi för försvar och angrepp i det kalla kriget. Detta har man ännu inte fullt insett vare sig på det andliga, det politiska eller ens det diplomatiska området. Mot det ideologiska angreppet måste vi sätta en moralisk överlägsenhet, en mobilisering av världens moraliska krafter.

Det kalla krigets slagfält är icke minst det där kampen om inflytandet över de framträngande folken i Afrika och Asien utkämpas. Även i Latinamerika har ett nytt stormcentrum utbildats. Fidel Castro och hans metod att utnyttja motsättningen mellan öst och väst spelar en långt större och farligare roll bland halvintellektuella och ungdomar i de latinamerikanska staterna än man i allmänhet har klart för sig.

Moralisk överlägsenhet uppnår man emellertid inte genom predikningar. Det enda som på detta om-

råde har övertygande kraft är det upplevda, personliga föredömet. Detta förutsätter emellertid att västerlandet vänder sig bort från materialismen, genomgår en religiös förnyelse, vinner verkligt självmedvetande och självkänedom.

Framförallt gäller detta Europa, som är alltför uppfyllt av medvetandet om de nederlag det lidit i vårt århundrade. Trots att kommunismen utgår från en materialistisk världsåskådning är kommunisten ingalunda någon materialistisk njutningsmänniska, utan en troende, som är fångad i den föreställningen att han är i besittningen av den objektiva, orubbliga vetenskapliga sanningen om det historiska skeendets lagar. Hans tro är en illusion, men illusionen skänker honom säkerhet, självmedvetande och den »frihet» som ligger i insikten i en föregivet nödvändig process. Detta självmedvetande stegras endast så mycket mera, när en undertryckt känsla av oro hotar att sätta illusionen i fråga i uppenbar motsägelse med verkligheten. Självförtroendet i medvetandet om att besitta sanningen förenas med en undermedveten mindervärdeskänsla över att dock icke bli accepterad. Just detta skärper hatet och möjliggör en ständigt dynamisk aggressivitet, som längtar efter en bestående självhävdelse.

Den dominerande gestalten i det västerländska samhället har alltför mycket blivit *homo oeconomicus* med sina resultats- och räntabili-

tetskalkyler. Därav följer den fatala missuppfattningen, att ekonomiskt tänkande och handlande skulle kunna utan vidare jämföras med det politiska. Detta visar sig i bedömningen av kraftmätningen mellan öst och väst i fråga om inflytandet över utvecklingsländerna.

Låt oss utgå från, att kommunismen *icke* kommer att sälja något av sina politiska mål för ekonomiska fördelar. Ett system, som genom förespeglande av en utopisk framtid i fyrtio år har förmått sina egna folk till omätliga uppoffringar och umbäranden, låter inte utsikten till »goda affärer» locka sig att uppge sina maktanspråk. Den troende kommunisten kan inte korrumpas. Fastmer räknar han med »kapitalisternas» korrruption. Naturligtvis äro inte alla verkligen »troende». Men just opportunisten inför det totalitära systemet fordrar i särskild grad att man ådagalägger dygd och beflitar sig om osjälvisk uppoffring.

Därtill kommer, att den hungerande är aggressivare och tapprare än den mätte. För massorna är kommunismens förkunnelse om landet av mjölk och honung en utopi, inte en verklighet. Och för funktionärerna äro privilegier och välstånd inte en befrielse från, utan en bindning till systemet. Den privilegierade positionen tvingar dem till rättning i ledet, till en trosvisshet, som gör livet lätt, därigenom att partiet övertar varje moraliskt avgörande och ansvar.

Konflikten om Berlin är ett avgörande slag i det kalla kriget. Frågan gäller, om västern är besluten att till varje pris hålla sin position och därigenom bevisa sin pålitlighet och styrka, eller om den är beredd till kompromisser, som för ögonblicket låter den bevara ansiktet, men som i verkligheten endast innebär en förskönande maskering av återtåget. Försvaret av Berlins frihet gäller västerlandets moraliska, och därigenom även dess politiska existens. Att förlora slaget om Berlin skulle innebära att förlora det kalla kriget.

III

För Chrustjef gäller det att bevara Moskvas ledning inom det kommunistiska blocket för att därigenom uppnå full effekt av det kalla krigets strategi. Hans doktrin om den fredliga samlevnaden är en taktisk manöver för att lura den fria världen att glömma att han sist och slutligen syftar inte till koexistens utan till seger i det kalla kriget. Ty det kalla kriget är förlorat för Sovjetunionen den dag det kommer till öppet krig — det krig i vilket det icke längre kan finnas någon seger.

Trycket mot Berlin är ett särdeles effektivt instrument för att klargöra för världsoinionen och de västliga stormakterna att Chrustjef förfogar över medel att tvinga västsidan till kompromisser, om

den inte vill ta risken av ett krig.

I Sovjetunionens not till de tre västmakterna av den 27 september 1960 nämnes icke längre Berlin för sig så som ännu skedde i den överenskommelse av den 20 september 1955 genom vilken Sovjetunionen överlämnade kontrollbefogenheterna över den civila trafiken till de östtyska organen. Nu talas endast om de östtyska myndigheternas utövande av dem tillkommande högheträttigheter över sin huvudstads territorium. Detta betyder, att Moskva helt kallt önskar definitivt likvidera Berlins fyrmaktsstatus och dokumentera att hela Berlin ligger på östtyskt territorium. Detta har utan omsvep klargjorts av Ulbricht då han inför den östtyska »folkkammaren» förklarat att fyrmaktsstatuten numera vore »utan ändamål» och därför upphört att gälla.

Den senaste sovjetryska noten visar också den grundläggande skillnad i rättsligt hänseende som enligt sovjetisk uppfattning består mellan frågor som gälla den civila trafiken — inräknat luftfarten — och de som beröra de militära kommunikationerna. Endast beträffande de senare erkänner Sovjetunionen tills vidare ännu ett fyrmaktsansvar.

På västmakternas reaktion inför detta ensidiga försök att skapa ett *fait accompli* beror det hur Chrustjef i fortsättningen kommer att agera i Berlinfrågan. Chrustjef syftar till ett toppmöte sedan den nye

amerikanske presidenten tillträtt sitt ämbete. Före denna konferens vill han, att sådana förhållanden skola ha bringats till stånd, att västmakterna tvingas att lösa Berlinfrågan på Sovjetunionens villkor. Västberlins öde skall därför — enligt kommunistisk plan — under mellantiden avgöras genom östtyska åtgärder i sådan omfattning att endast ett tomt skal återstår av fyrmaktsstatuten. Västmakterna skola förmås att avvakta och under tomma protester acceptera detta, så att till sist intet annat återstår för dem än att uppge sina rättigheter och positioner och gå med på en överenskommelse om att förvandla Berlin till en »fri stad», som under förskönande omskrivningar utlämnas till att uppsugas av Östtyskland.

Förintandet av Västberlins frihet är inte något som ställes i utsikt — processen har redan börjat. Västmakternas kompromissvilja från Genève 1959 till det havererade toppmötet på våren 1960 har inte mildrat utan väsentligen skärpt Sovjetunionens aggressiva taktik. Västmakterna kunna inte längre ge vika. Västtysklands regering har därför ansett det vara sin plikt att genom uppsägningen av interzonöverenskommelsen taga ett steg, som man inser medför stora politiska och ekonomiska risker — och som icke minst är adresserat till västmakterna. Detta steg kan emellertid icke bli effektivt med mindre det understödes av västerns statliga och privata solidaritet. Sker

icke detta, kommer inte endast Västtyskland och framförallt Berlin att bli offren, utan — därpå kan man vara förvissad — alla fria nationer komma att få mycket dyrt betala Sovjetunionens seger på detta avsnitt i det kalla kriget. Vi äro beredda att offra egendom och pengar — men icke land och folk. Skulle vi lämna Berlin i sticket, då skulle vi förverka vår egen moraliska och faktiska existens som fri nation.

Ett litet resultat har vårt — för övrigt på förhand med våra bundsförvanter diskuterade — steg redan medfört. Ulbricht har inför »folk-kammaren» erkänt att de tre västmakterna ha rätt att bli hörda vid lösningen av Berlinfrågan, han har utlovat att avstå från våld i Berlin, biträtt den av Chrustjef medgivna tidsfristen och förklarat sig beredd att vid en ny interzonöverenskommelse lämna garantier för »normala» kommunikationer mellan Förbundsrepubliken och Östtyskland.

För oss kommer det inte an på huruvida uppsägelsen och ett avtalslöst tillstånd nu verkligen kan »skada» den östtyska regimen. För oss gäller det att förmå alla fria folk att se hotet mot friheten i Berlin i ögonen som ett hot mot dem själva. Åtminstone vi vilja inte ha försummat någonting som är av nöden för att finna en gemensam väg att göra slut på den sovjetryska taktiken för en »kall» erövring av Berlin.

IV

Jag upprepar: Hotet mot Berlin är intet isolerat tyskt problem och kan därför inte avvärjas enbart genom isolerade tyska initiativ. Det samma gäller hela det s. k. tyska problemet, dvs. Tysklands av Sovjetunionen förorsakade splittring och målsättningen för den tyska politiken, att i förbund med den fria världen återställa statens enhet i frihet och självbestämmanderätt.

Ge västmakterna vika i Berlin, då finns det inte längre någon möjlighet att sätta tro till allianserna — NATO, SEATO osv. Västtyskland skulle efter skyddsmakternas avtåg från Berlin snart inte mera vara *hotat*, som nu är fallet, utan skulle, kanske efter en kort mellanperiod av »neutralisering» under inbördeskrigsliknande former duka under för det kommunistiska trycket. Jag vill fästa uppmärksamheten på det sammanhang som råder mellan Sovjetunionens krav på skyddsmakternas reträtt och Berlins förvandling till »fri stad» å ena sidan och Västtysklands neutralisering å den andra. Syftet är att få till stånd ett avlägsnande av västmakternas säkringstrupper, framförallt amerikanerna, vilket vill säga ett avlägsnande av det enda verkliga skyddet för förbundsrepubliken.

Därtill kommer Sovjetunionens fordran att världen skall erkänna existensen av *två tyska stater*.

Moskva är icke berett att gå med på ett återställande av Tysklands enhet genom fria val ens för att uppnå en neutralisering och faktisk avvärjning av *hela* Tyskland. Man eftersträvar endast en avvärjning och neutralisering av *Västtyskland*, som sedan skulle vara moget för ett angrepp från det starkt militariserade Östtyskland. I detta sammanhang måste man också se kampen mot det västtyska Bundeswehrs utrustning med atomvapen. Uttrycket »atombevärning» är egentligen inte korrekt i detta fall. Det är inte frågan om bevärning med strategiska atomvapen — som endast amerikanerna och i liten omfattning briterna förfoga över, och som fransmännen vilja skaffa sig. Strategiska atomvapen äro offensiva vapen. De västtyska förbanden ingå emellertid i den sköld av NATO-förband, som måste vara utrustade med taktiska atomvapen, för att överhuvudtaget ha någon försvarskraft, dvs. tillräcklig eldkraft. I detta sammanhang gäller det faktiskt också endast den utrustning som fordras för att avfira atomvapnen, inte själva stridsspetsarna, över vilka Atlantpaktskommandot förfogar, inte Västtyskland.

Jag upprepar: Ge västmakterna vika i Berlin, då kommer man i den fria världen, och i den neutrala världen att fråga sig: Vems tur är det nästa gång? Man skulle få intryck av att Sovjetunionens makt är oöverbärlig, motstånd från början meningslöst. Därigenom

skulle kommunismen ha vunnit kriget med psykologiska medel.

Man måste utgå från det ryska ultimatum av 28 november 1958; det innehåller en hotelse om ett separat fredsfördrag med Östtyskland. Detta skulle betyda att Sovjetunionen ensidigt skulle avsäga sig fyrmaktsansvaret för Berlin. I alla följande situationer skulle Sovjetunionen skjuta Östtyskland framför sig. I samband med teorin om de två tyska staterna är det som påståendet är så viktigt, att Berlin hör till Östtysklands suveränitetsområde. Skulle det nämligen sedan komma till våldshandlingar i Berlin, varvid Förbundsrepubliken eller västmakterna skulle ingripa till skydd för Västberlins befolkning, så skulle detta utlösa Warszawa-paktens biståndsgarantier. Ligger detta i Sovjetunionens intresse? Moskva har inför detta problem två möjligheter till sitt förfogande. Separatfreden, den s. k. »stora taktiken», skulle framkalla motåtgärder från västmakternas sida.

Farligare är därför vad som kallas »salamitaktiken», en serie av små chikaner, övergrepp och störningar, som sammantagna skulle medföra det resultatet, att västmakterna skulle avskryva Berlin. Denna taktik är såtillvida farligare, som mindre aktioner var och en för sig icke skulle framkalla motåtgärder av verksam omfattning. Man nöjer sig med protester. Sovjetunionen kommer ständigt att pröva sig fram hur långt man kan

gå, var den yttersta riskgränsen löper.

Så länge västsidan är lika rustad som Sovjetunionen, så länge det alltså finns en möjlighet för kärnvapenanfall, kan ett militärt krig endast föra till självförintelse, inte till seger för den ena eller andra sidan. Det varma kriget är alltså inte längre ett medel för politiken, det är förintandet av varje politik. Det kalla kriget har därför kommit i dess ställe. Det är kommunisternas uppfinning, den form av krig som karakteriserar andra hälften av 1900-talet. Sovjetunionen önskar undvika det varma kriget, eftersom den eftersträvar den seger för världsrevolutionen som inte kan nås i ett sådant krig, så länge västsidan är besluten att försvara sig med militära medel.

Västmakternas uppgift är, att klargöra för Sovjetunionen att en fortsättning av den »kalla» erövringstaktiken måste föra till en katastrof också för den själv. Att uppnå detta på fredlig väg, kommer att kräva väldiga ansträngningar, stora offer av pengar, gods och komfort. I annat fall kommer väldiga offer i blod att utkrävas — och därtill ett liv i fruktansvärda umbäranden, utan varje strimma av ljus, utan glädje och utan värdighet, en värld för en till kropp och själ stympad mänsklighet. Ännu är det inte för sent att vända om och rycka upp oss till motstånd. Därtill fordras dock solidaritet och enighet rörande de grundläggande

nödvändiga principerna för vårt uppträdande. Egoismen dräper friheten!

I Leipzig slåss man om de utställningspaviljonger på den östtyska mässan som Västtyskland lämnar tomma... Vilket skådespel att er-

bjuda kommunisterna! Hur måste inte deras mindervärdeskänsla smekas av denna de fria nationernas pinsamma brist på värdighet. Den som vill göra profit på denna skam, han säljer sig själv!